

KRISTON LÍVIA ÉS VARGA ESZTER

A FELSŐOKTATÁSBAN TANULÓ ROMA HALLGATÓK MOTIVÁCIÓI ÉS JÖVŐTERVEI¹

A cigányság a magyar társadalom legnagyobb létszámú etnikai csoportjává vált az elmúlt évtizedekben. (VALUCH, 2005) A romákkal foglalkozó szakirodalom jelentős része foglalkozik a többségi társadalomba való beilleszkedésük nehézségeivel. Jelen tanulmány kifejezett célja a roma fiatalok felsőoktatásban és egyáltalán a tanulmányi eredményeikben megmutató sikeressége. Kutatásunk célja bemutatni a roma hallgatók továbbtanulási motivációit, továbbá vizsgáljuk a családalapításra vonatkozó terveiket, karrierépítési szándékaikat. Mivel a roma közösségekhez tartozó fiatalok a munkaerő-piaci elhelyezkedése sokszorosan nehezebb a nem roma társaikénál, fontos megismernünk milyen nehézségekkel kell szembenézniük felnőtté válásuk során. Milyen tényezők befolyásolják sikerességüket, „hátrányos helyzetük” ellenére.

A téma nem új keletű a szociológiai kutatásokban, Forray R. Katalin (FORRAY, 2004) és Kende Anna szintén roma egyetemisták életútjait dolgozta fel egy kutatás keretében.² Témánkhoz nem szorosan, de valamelyest kapcsolódik a Takács Éva kutatása, amely a Somogy megyei cigány népesség iskolázottságával, munka- és életlehetőségeivel foglalkozik. (TAKÁCS, 2002) Valamint a cigány értelmiségről általában szóló kutatások, például Fekete Szabolcs roma pedagógusokkal kapcsolatos vizsgálata. (FEKETE, 2002) Illetve Zsigovits Gabriella kutatása, aki ugyanúgy roma pedagógus pályaképeket vizsgált. (ZSIGOVITS, 2002) Tóth Kinga Dóra ehhez kapcsolódóan – tehát a roma értelmiségi pályája – az identitás vonatkozásában végezte kutatását. (TÓTH, 2008)

Vizsgálatunk módszerül mélyinterjúk elemzését választottuk. Az interjúk hólabda módszerrel készültek felsőoktatásban tanuló roma fiatalokkal. A megkérdezettek között három férfi és öt nő szerepelt, életkoruk 21 évestől 26 éves korig terjed. Az interjúk az interjúalany szobájában, albérletében, kollégiumi szobájában zajlottak. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a megkérdezettek megnyíljanak, a kérdésekre készségesen válaszoljanak. Emellett az interjút ismerős személy készítette, amely szintén elősegítette a nyugodt beszélgetést. Az interjúk időtartama átlagosan egy órát volt. Az interjúalanyok közül négyen hátrányos helyzetben élnek,³ szüleik alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az édesanya iskolai végzettségét tekintve négy interjúalanyuk csak általánost végzett, egynek pedig szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkező édesanyja van. Három főnél nem derült ki, viszont a szülők foglalkozása igen: háztartásbeli, könyvelő, takarító. Az édesapa iskolai végzettségét vizsgálva azt látjuk, az interjúalanyok közül kettőnek van érettségizett, egyiküknek általános iskolát végzett, másik kettő édesapjának szakmunkás illetve technikai

¹ [1] Campus-lét” a Debreceni Egyetemen. Csoportok, csoporthatárok, csoportkultúrák OTKA K-81858 számú kutatás. A hároméves kutatás 2010 februárjában kezdődött. A kutatás vezetője Szabó Ildikó.

² http://www.romaweb.hu/doc/konyvtar/egyeb/kendeanna_vizsgalat_romaegyetemistak_eletujarol.pdf

³ *Hátrányos helyzetű gyermek, tanuló:* az, akit családi körülményei, szociális helyzete miatt a jegyző védelembe vett, illetve akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát a jegyző megállapította; e csoporton belül halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, az a tanuló, akinek a törvényes felügyeletét ellátó szülője - a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben szabályozott eljárásban tett önkéntes nyilatkozata szerint - óvodás gyermek esetén a gyermek három éves korában, tanuló esetében a tankötelezettség beállításának időpontjában legfeljebb az iskola nyolcadik évfolyamán folytatott tanulmányait fejezte be sikeresen; halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, az a tanuló is, akit tartós nevelésbe vettek. (1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról)

végzettsége van. Három esetben nem derült ki az édesapa iskolai végzettsége, csak foglalkozása: pincér, mozdonyvezető. Az anyagi jellegű problémák az interjúkban sokszor látens vagy manifeszt módon említésre kerültek, az alanyok megnyilatkozásában ez többször a továbbtanulást nehezítő tényezőként jelenik meg. Egy interjúalanyunk egyke, egyébként a két-három testvér a jellemző. Az alanyok felsőoktatási intézmények szerinti megoszlása: hárman a Nyíregyházi Főiskolára járnak, a többi hallgató a Debreceni Egyetemen, a Miskolci Egyetemen, a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán, a Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolán, és a Szegedi Tudományegyetemen folytatják tanulmányaikat. A település szerinti megoszlás (ahol az általános iskolát végezték): Ketten Miskolcon, ketten Sárospatakon, a többi interjúalany Tímáron, Hajdúnánáson, Nyíregyházán, Szigetmonostoron járt általános iskolába illetve ott élt mielőtt bekerült volna középiskolába vagy az adott felsőoktatási intézménybe.

A felsőoktatást megelőző tanulmányi eredmények

A cigányságra vonatkozó általános iskolázottsági adatok Polónyi tanulmánya alapján is súlyos lemaradásról számolnak be, hiszen amellet, hogy a 30–34 éves korosztályban a cigány fiatalok között 2,5%-kal több az iskolázatlan, 8,5%-kal kevesebb a diplomás is. Az iskolázatásnak fontos szerepe van a cigányság társadalmi helyzetének alakításában, mivel az iskolázás határozza meg alapvetően a foglalkoztatási jellemzőket is. Ezen eredmények kialakulása – a szerző szerint is – a szegregáció, az iskolán belüli hátrányos megkülönböztetés és az esélyegyenlőség hiányának köszönhető. (POLÓNYI, 2002)

A cigány fiatalok iskolai előmenetele több tényező függvénye, a tanulmányi sikeresség legnagyobb befolyásoló tényezője lehet az iskolás kor előtti szocializációs környezet hatása a gyerekekre. Egy cigánygyerekek ötvenszer kevesebb az esélye arra, hogy leérettségizzen, mint nem cigány társainak. (TORKOS, 2002)

Kutatásunkban részt vevő interjúalanyok közül hatan fogalmazták meg, hogy már az általános és középiskolában is szorgalmasan tanultak, amelyet érdemjegyeik is visszatükröztek. Ez kiemelkedő teljesítménynek számít a romák körében, ahogyan arra kutatásában Liskó Ilona is rámutatott. A gyerekek szocializációs háttére oly mértékben befolyásolja a tanulmányi eredményeket, hogy azt egy roma közösségen belül nehéz jó szinten tartani. Ennek okai a következők, illetve lehetnek:

- a családok szegénysége miatt hiányos taneszközök;
- nem megfelelő otthoni tanulási körülmények;
- a családi munkamegosztás és a családok életmódja miatt kevés idő jut a tanulásra;
- a szülők az átlagosnál kevésbé motiválják a gyerekeket a tanulásra;
- családi problémáik és az otthoni rendezetlenség miatt az átlagosnál többet hiányoznak az iskolából.

Liskó Ilona kutatása szerint az átlagosnál jobban romlanak tanulmányi eredményeik a nagyvárosokban élő gyerekeknek, a külterületi lakóhelyen és cigánytelepen élőknek valamint az általános iskolai végzettséggel nem rendelkező szülők gyerekeinek csoportjában. Az érettségizett szülők gyerekeinek hatodik osztályig sikerül megőrizni az elsőosztályos átlageredményt. (LISKÓ, 2002)

„Központi figura voltam az osztályban, mert okosnak és értelmesnek számítottam, sokat kértek tőlem segítséget diáktársaim.”

„Irodalmi versenyeken rendszeresen vettem részt.(...) A teológusok szavaló versenyén szavalóversenyből négy alkalomból négyet én nyertem” (férfi 26 éves)

Azon felül, hogy szorgalmasak, jó tanulmányi eredményeiket a különféle szakkörökön, tanulmányi versenyeken, iskolai ünnepeken való részvétel is bizonyítja. Például énekkar, rajzkör, sportkör, versmondó verseny. Ugyanakkor sajnálatos módon, ha egy bizonyos szintig

képesek bekapcsolódni a tanórán kívüli tevékenységekbe, néhány esetben a már említett környezeti tényezők korlátozzák további kibontakozásukat.

„Még szakkörökre is jártunk, igaz inkább olyanokra, amik ingyen voltak, amikre külön fizetni kellett, már nem tudtunk menni, de ez is elég volt.” (nő, 26 éves)

Előfordult olyan válaszadó is, aki valamilyen oknál fogva általános iskolás éve alatt nem tudott úgy teljesíteni, mint társai, bár elmondása alapján a szorgalma meg volt hozzá.

„Szerettem tanulni, de csak közepes tanuló voltam, mert otthon nagyon sokat kellett segíteni. Vigyáznom kellett a testvéreimre, a ház körüli teendőket elvégezni és így nem nagyon maradtam időm a házi feladatokra.” (férfi 25 éves)

Már korán megmutatkozik az, hogy ők máshogy állnak a tanulási kötelezettségeikhez, jó eredményeket érnek el, így valószínűleg több lehetőségük nyílik a továbbtanulásra. A roma fiatalok súlyos helyzetét és kutatásunkban szereplő interjúalanyok kiemelkedő eredményeit támasztja alá ugyanaz a Liskó-kutatás. Minél szegregáltabb környezetben nőnek fel, minél nagyobb a roma tanulók aránya egy iskolán belül, annál nagyobb esélye van az iskolai kudarcok bekövetkezésének. A szülők alacsony iskolai végzettsége is befolyásoló tényező ebben a kérdésben. (LISKÓ, 2002)

Külső motivációk

A fiatalok továbbtanulási döntésében szerepet játszó külső motivációként említhetjük a fiatal szocializációs környezetét, amelybe elsődlegesen a családtagok, másrészt a tanáraik illetve barátaik tartoznak. A fiatalok környezetében szereplő személyek így vagy úgy, de hatnak rájuk. Az interjúk alapján elmondható, hogy – akár csak korábbi kutatások esetében (PUSZTAI 2002) – a családi szocializáció a leginkább meghatározó a roma származású fiatalok iskolai előmenetelének alakulásában.

Mint már említettük a pedagógusok lényeges szerepet töltenek be a tanulók, tehát a roma tanulók iskolai pályafutásában is. Mennyire segítik, motiválják őket céljaik elérésben. Ezért látta szükségét Nagy Mária megvizsgálni a pedagógus attitűdökön túl, a pedagógusok felkészültségének vizsgálatát. Így hozzájárulva a roma tanulói réteg számára nyújtott iskolai szolgáltatások eredményesebb megszervezését. Kutatásában szereplő pedagógusok többsége érzi úgy, hogy a pedagógusképzésben megjelenjenek a cigánysággal kapcsolatos ismeretek. Ugyanakkor a megkérdezettek 10%-a teljes mértékben elutasítja e felkészítést, sőt a cigányság problémáját az állam felelősségére terheli. Esetleg a roma tanulók roma tanárok általi oktatását. (NAGY, 2002) Természetesen kutatásunk alanyainak továbbtanulási szándékát – az interjúalanyok elmondása alapján – tanáraik is befolyásolták. Előfordult, hogy valaki nagyon jóban volt a tanáraival, szoros kapcsolatot ápolt vele, rájuk mindig számíthatott, ő segített neki a pályaválasztásban.

„Olyan tanáraink voltak végig az általános iskolában, meg gimnázium alatt is, hogy nagyon sokat tanultam tőlük emberileg, meg akármikor odamehettem, bármi bajom volt. Ez nagyon nagyon sokat segített, ha ez nem lett volna, akkor már lehet, hogy egy drogos ember lennék az aluljáróban.”

Illetve a család motiváló szerepére hívták fel a figyelmet az interjúk során.

„A családom lehetőségeihez mértén támogatott. (...) Ők is motiváltak abban, hogy fontos lehet a diploma. (...) Szerény anyagi körülmények miatt a helyi főiskolát választottam, mert így nem kellett kollégiumot, utazást, külön ételt... fizetniük.” (férfi 25 éves)

„Míg apukám élt, ő is mindig mondta nekünk, hogy tanuljunk, mert nekünk van rá

lehetőségünk, az ő idejükben ez sokkal nehezebb volt, sokan is voltak testvérek, szegényebbek is voltak.” (nő, 26 éves)

„Szerintem anyáék azért akarják, hogy tanuljunk minél tovább, hogy ne legyenek megélhetési gondjaink, mint amik például lehet, hogy néha akadnak a családban. (...) Nagyon sokat számít a családi légkör, az biztos. Az embereknek a 90%-a lehet, hogy nem menne felsőoktatásba, ha nem noszogatná az anyukája meg az apukája. Mert fiatalon sokszor nem tudjuk, hogy mi is az igazán jó nekünk. Én biztos, hogy nagyon sokat köszönhetek anyáéknak. Nem biztos, hogy itt lennék, ha anyáék nem ilyenek.”

Előfordult olyan válaszadó is, akinek a szülei támogatták ugyan a továbbtanulását, de más pályára szánták, annak ellenére, hogy saját álmát szerette volna megvalósítani, olyan foglalkozást szeretett volna űzni, amelyet több családtagja is.

A fiatalokat az előbb említett személyek közvetlen módon – pozitív visszacsatolásokkal – ösztönözték arra, hogy folytassák tanulmányaikat, hiszen megfelelő képességekkel és készségekkel rendelkeznek ezt illetően.

Más fiatalok esetében a számukra fontos személyek lekicsinyülő magatartása – illetve az, hogy nem bíztak képességeikben – vezette el a fiatalot arra a döntésre, hogy bebizonyítsa, képes bekerülni és sikeresen helytállni a felsőoktatásban.

Egy fiatal említette azt, hogy szülei ellenezték a továbbtanulását, nem bíztak benne, hiszen közép- és általános iskolás korában sem volt elég jó a tanulmányi eredménye. Neki inkább azt javasolták, álljon munkába, és/vagy alapítson családot.

„Mert azt mondták, hogy ne menjek már tovább, mert inkább dolgozzak, meg úgy sem vesznek fel sehová.” (nő 21 éves)

Számára ez volt a legnagyobb motiváló erő, hiszen meg szerette volna mutatni szüleinek, hogy igenis képes arra, hogy egyetemen diplomát szerezzen.

Volt olyan roma hallgató is, akit az osztályfőnök, illetve egyik tanára akarta lebeszélni a továbbtanulásról, utalva arra, hogy, nem bízik a képességeiben.

„Az osztályfőnököm a pályaválasztás előtt azt tanácsolta nekem, hogy felesleges megjelölnöm azt a középiskolát, amelyikbe nagyon szerettem volna menni, mert hogy szerinte úgysem fognak felvenni engem. (...) Sorsom újra ismételte magát, mivel a tanárom azt javasolta nekem, hogy ne jelentkezsek egyetemre, mert úgysem fognak felvenni.”

Az ő esetében is a bizonyítási vágy tört felszínre. A baráti társaság motivációs szerepére – a továbbtanulást illetően – az interjúkban nem derül fény. Gyermekkori barátaikról és kortárskapcsolataikról szinte semmit sem tudunk meg, inkább azon barátaikra utalnak, akiket újonnan a felsőoktatásban szereztek.

Környezetük továbbtanulásukról alkotott véleményét inkább negatívan írják le, jelezvén, hogy tevékenységük nem szokványos az átlagos roma közösségben. Az interjúkból úgy tűnik, hogy a roma származású fiatalokat kiközösítik, megszólják hasonló származású társaik, hiszen az, hogy ők felsőoktatásban tanulnak nem megszokott a családjukban, környezetükben.

„A szomszédaim és ismerőseim még furcsább szemmel néztek emiatt rám, mivel én voltam az egyedüli, aki felsőoktatásban tanulhatott. Nem azért néztek furcsán, mert irigyelték a helyzetemet, hanem szokatlansága és hagyományainkat felrúgó mivolta miatt.” (férfi 25 éves)

*„Több akartam lenni, ezért azonban a cigányok közösítettek ki.” (férfi 25 éves)
„A közvetlen roma környezetben ez nem annyira nyilvánvaló, hogy valaki tanuljon, sőt sokszor inkább kinézik.”*

*„Kicsit ilyen csodabogárként is tekintenek rám emiatt (...) Az az igazság, hogy nem nagyon vannak, így közülünk cigányok közül, akik úgy igazán tanulnak napjainkban.”
(férfi 26 éves)*

Az interjúkban a válaszadók megemlítik, mit gondolnak arról a tényről, hogy a társadalom csupán kis rétegét képezi a roma értelmiség, illetve mi bújhat meg ennek hátterében.

„Hát a fiataloknak egy nagyon kevés százaléka jár felsőoktatásba, sőt még gimnáziumba se nagyon. Inkább szakmunkásba járnak, de ez is javulásnak számít, mert eddig csak az általános iskolát végezték el.”

Volt olyan interjúalany, aki úgy nyilatkozott, hogy azért nem tanulnak tovább, mert *„az állam eltartja őket, és ez így kényelmes nekik, valamint kiközösítik azokat, akik többet szeretnének elérni.” (férfi 25 éves)*

„Meg szerintem sokan nincsenek tisztában az ösztöndíjakkal, támogatásokkal, amiket kifejezetten roma diákoknak ítélnek meg. Pedig a lehetőség szerintem mindenkinek adott. Főleg a romáknak mostanában, mert nagyon sok állami támogatást kapnak. Hála a Jóistennek!”

Belső motivációk – negatív külső motivációk

Az interjúalanyok belső motivációját képezi a társadalomnak, közvetlen környezetüknek való bizonyítási vágy, a roma társaiknak való példamutatás, illetve az előnyösebb munkaerő-piaci pozíció elérésének lehetősége, amely a legtöbb esetben együtt jár a jobb életszínvonalal. Az interjúk során négyen fogalmazták meg azt, hogy a tanulmányaik folytatásához a legnagyobb motiváló erő, a bizonyítási vágy. Meg szerették volna mutatni a társadalom számára, hogy ők is el tudják érni céljaikat, ugyanúgy, mint nem roma származású társaik, hogy le tudják küzdeni az eléjük gördülő akadályokat.

„Nem az ismertség a cél, hanem az, hogy bizonyítsak az embereknek, hogy igenis bárholnan el lehet jutni a „csillagos égig” és ha küzdünk, és pozitívan állunk egymáshoz, akkor a diszkriminációt is le lehet küzdeni valamennyire.” (férfi 25 éves)

Szintén meghatározó motiváló erőt jelentett számukra az is, hogy példát mutassanak társaiknak és hasonló eredményekre ösztönözzék őket.

„Szeretnék példát mutatni a többi romának és megmutatni a magyaroknak, hogy attól, hogy cigány valaki élhet európai ember módjára. Fontos számomra, hogy megmutassam az embereknek, hogy nincs cigány, vagy magyar, ember van és kész.”

„Szerettem volna, ha az emberek másképp állnak hozzánk, hogy ne csak a rosszat lássák, hanem felfigyeljenek arra, hogy vannak bizony tanult, intelligens, rendes cigányok is közöttünk. Úgy gondoltam, azzal, ha sikerül elérni a célomat és a médiában el tudok helyezkedni, példát mutathatok a társaimnak. Látják azt, hogyha kitartóak és küzdenek, akkor elérhetnek bármit, és nem ütköznek mindenhol zárt falakba a diszkrimináció miatt.” (férfi 25 éves)

„Ha idősebb leszek és mondjuk nekem jobban fog menni a sorom és nekik lehet, hogy

nem, akkor fognak rájönni, hogy lehet jobb lett volna tanulni.”

Ketten jelezték, hogy azért választották azt a szakot, melyen jelenleg is tanulmányaikat folytatják, mert segítséget szeretnének nyújtani a társadalom – főleg a kisebbséghez tartozó – tagjainak.

„Nyilván ez volt az egyik motivációm, amikor szociológia szakra mentem, hogy majd én megoldom, és én majd én leszek a kisebbségi ombudsman, meg nem tudom, mi leszek, de megoldom.”

„Nem tudtam még konkrétan, hogy hová szeretnék, csak hogy szeretek segíteni más embereken, és valami ilyen munkát szeretnék.” (nő 21 éves)

Volt olyan fiatal, aki azért kívánta az adott szakot elvégezni, hogy így segítsen társain, ezzel megmutatva a társadalomnak, hogy a roma életnek is van jó oldala.

„Az volt a célom, hogy a médiában tevékenykedve megismertessem a kisebbségi életvitel pozitív oldalát.” (férfi 25 éves)

Ugyanakkor megfogalmazódott az szempont is, hogy a tanult embereket a többségi társadalom tagjai így jobban megbecsülik. A roma kisebbség tagjai önmaguk képzésével a diszkrimináció leküzdésének lehetőségét, vagy legalábbis csökkentését is látják. Liskó Ilona már említett kutatása is ezeket támasztja alá, mivel a 90-es évek második felében megnőtt a középfokon továbbtanuló cigánygyerekek aránya. Ennek az volt az oka, hogy még az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező szülők is taníttatni akarták gyermeküket, a kilátástalan munkaerő-piaci helyzetük miatt. Valamint az általános iskola is tudatosította bennük, ha nem tanulnak szakmát a munkanélküliség vár rájuk. (LISKÓ, 2002)

*„Na, meg a megbecsülés. Amit az ember így kap azzal, hogy tanult ember lesz.”
„Lehetett igényelni a karszalagot. (...) Olyan büszkén viselem. Mert megyek pl. a boltba, és rám van írva, és egyből másként viselkednek velem. Olyankor rögtön hölgy, meg kisasszony vagyok.” (nő 21 éves) (Az interjúalany által említett végzős karszalag viselése elterjedt az adott intézményben.)*

Egy főnél volt motiváló erő többek között az is, hogy a családban sokan folytatják tanulmányaikat felsőoktatásban.

„Meg tudod, hogy van ez, ha már az unokatestvéred is tanul, akkor nehogy szégyenben maradjunk mellettük. Egyik család generálja a másikat szerintem sokszor.”

Egy roma hallgató jelezte, hogy nála a szakma iránti elhivatottság volt a legnagyobb ösztönző erő tanulmányai folytatásában.

„...hogya szeretnék pap lenni.” (férfi 26 éves)

Természetesen, mint a legtöbb ember számára a továbbtanulást illetően a legnagyobb motiváló erő, a később megtérülő befektetett energia eredményeként a jobb életkörülmények, a jobb életszínvonal és a magasabb jövedelem.

„Mindenképpen egy olyan életet szeretnék, ahol az anyagi problémák nem befolyásolják a családi életet. (...) Valahol az agyamban összekapcsolódik a diploma a jobb étellel. Mert nyilván azt látod, meg azt tudod a világról tíz évesen, hogy az orvos gazdag, ez az elképzelésem, az orvos egyetemre járt, annak diplomája van, és akkor akartam orvos is lenni, meg ügyvéd, meg ilyenek, mert ezt a kettőt tudod, hogy ügyvéd meg orvos, annak diplomája van.

És egy idő után átkonvertálódik, hogy nem csak az orvosnak meg az ügyvédnek van diplomája, de akinek diplomája van, az biztos, hogy gazdag. És aztán rájössz, hogy nem gazdag, de mondjuk gazdagabb, mint az, akinek nincs. És mindenképpen az az út az egyetlen út, hogy dönts el magadban, hogy szeretnél-e egy jobb életet, vagy ugyanott szeretnél megrohadni, ahol anyád meg apád.”

„Valamit szeretnék elérni az életbe, és ahhoz meg tanulni kell, és majd csak később tudok gyereket szülni, amikor már meg tudok nekik mindent adni.” (nő 21 éves)

Tanulmányi eredmények a felsőoktatásban

A megkérdezettek közül négyüknél megmaradt a lelkesedés, a tanulás iránti vágy, három interjúalany még tanulmányi ösztöndíjban is részesül.

„Szerettem a tanáraimat is, az órák is lekötöttek, mindig igyekeztem mindenre bejárni, a vizsgáimra is alaposan felkészülni.” (nő, 26 éves)

„Hajtottam nagyon az ösztöndíjra is, úgyhogy rengeteg motivációm volt, hogy miért tanuljak jól. Szerencsére meg lett az eredménye.” (férfi 25 éves)

„Jó tanulmányi átlagomnak köszönhetően ösztöndíjat is kapok.” (férfi 26 éves)

Mivel a felsőoktatásban tanuló hallgatók arányához képest elég alacsony a roma hallgatók aránya, az interjúkból úgy tűnik, hogy a tanárok is érdeklődést mutatnak a roma származású fiatalok teljesítménye iránt.

„A szóbeli vizsgákon minimum 3-4 tanár vett részt, még a magyarokén csak egy. Ez nekem mindig rosszul esett, de most már úgy gondolok erre, hogy több tanár előtt bizonyíthattam be azt, hogy igenis megérdemlem a kapott érdemjegyet, és el fogom végezni az egyetemet annak ellenére is, hogy roma származású vagyok. Mindig érdeklődően várták mit produkál a cigány kislány.”

Azért akadt olyan roma fiatal is kutatásunk során, akinek sajnos nem a tervek szerint alakulnak tanulmányai.

„Hát eddig azt mondhatnám nem valami nagy siker, mert nem jött össze, hogy időben végezzek. Igyekeztem az megvolt, a vizsgák megvoltak, de két tárgyból meghúztak és azért vagyok még most is itt.” (nő 25 éves)

A többségükre nagyon büszke családjuk, sokukra azért, mert ők az egyetlenek, akik idáig eljutottak.

Továbbtanulással karrierépítéssel kapcsolatos jövőtervek

Úgy tűnik – e kevés számú interjú alapján – hogy a roma fiatalok a diploma megszerzését követően minél hamarabb szeretnének elhelyezkedni a munkaerő-piacon és ott kamatoztatni a felsőoktatásban megszerzett tudásukat. A megkérdezettek közül csak ketten említik, hogy szeretnék mesterszakon folytatni tanulmányaikat, illetve szintén két interjúalany tervezi, hogy részt vesz doktori képzésben is. A diploma megszerzéséhez előírt nyelvvizsga követelmény teljesítésén túl egyéb nyelvvizsgát – már akinél erre fény derül – hárman szeretnének tenni, egy fő angolból felsőfokút, két fő pedig szívesen megtanulna cigányul. Ők nem úgy nőttek fel, hogy a családban használták nyelvüket, ezért felnőttként érdeklődést mutatnak kultúrájuk, nyelvük iránt.

„Nyáron szeretnék letenni egy lovári cigány nyelvvizsgát. Fontosnak tartom, hogy tudjak beszélni cigányul, így hátha többet érek el az embereknél, illetve a karrieremben.”

Előfordult olyan megkérdezett, aki egy tanfolyamra szeretne menni, mert – úgy ítéli meg, hogy – elvégzése után el tudna helyezkedni abban a szakmában.

A munkával kapcsolatos jövőterveket két interjúalany pesszimizmát látja a munkaerő-piacon való elhelyezkedésüket megszerezhető végzettségükkel, továbbá úgy vélik, ha mégis találnak állást szakmájukban, nem lesz megfelelő a jövedelmük.

„Persze, ha az élet rávisz, akkor tanítani fogok, meg én a testnevelést imádom és a gyerekeket is. Csak az baj, hogy anyagilag annyira nem éri meg. Hiába jó dolog, meg szép dolog de valamiből nekem is el kell majd tartanom a családom.”

„Senki nem tud munkát találni, senki nem tudja, hogy mit csináljon, és az a megoldás van, hogy olyan harminc éves korodig járjál egyetemre. (nevet) Ezt tudom mindenkinek tanácsolni, harmincig bezárólag. Még jobban jössz ki, ha kifizeted a tandíjat, és úgy dolgozol diákmunkán, meg fölveszed a diákhitelt, meg ilyenek, jobban jön ki, még akkor is, ha kifizeted a fél éves tandíjat, mint hogyha elmész, nem tudom hova tudsz elmenni, sehova nem tudsz elmenni, mert nem diákmunkával még annyi munkahely sincs, mint diákmunkával.”

Említésre került az interjúalanyok körében, hogy szívesen dolgoznának cigányönkormányzatnál.

„Azt tudni kell, hogy a cigányönkormányzatoknál az irodai munkát például magyarok látják el és azért ők is úgy vannak velem, hogy ha országos cigány önkormányzat, akkor dolgozzanak ott cigányok. (...) Szeretnék majd cigányönkormányzatnál dolgozni.”

Családalapítási tervek

Természetesen a válaszadók – kultúrájukból is adódóan – fontosnak tartják a házasságkötést, illetve a gyermekvállalást is. Öt válaszadó tartja ezt nagyon fontosnak. Arra is találunk utalást, hogy a felsőoktatásban tanuló roma fiatalok számára elvárás a jövőbeli párjukkal szemben, hogy ő is tanult ember legyen.

„Nem szeretném, ha a feleségem dolgozna, azt viszont szeretném, ha diplomás lenne.”
„Számomra a nemzetiség nem számít igazán, viszont az intelligencia igen.” (férfi 25 éves)

Fontos a fiatalok számára az a szempont is, hogy gyermekiknek magasabb életszínvonalat tudjanak biztosítani. Az interjúkból kiderül, hogy tisztában vannak azzal, hogy ehhez jól jövedelmező állásra van szükségük, amelyet leginkább úgy érhetnek el, hogy megfelelő végzettséget szereznek.

„Szeretnék megnősülni és vagy 2-3 gyereket, ez persze attól függ, hogy mennyit fogok keresni, mert mindent meg szeretnék adni nekik.”

„Mindenképp szeretnék családot alapítani. Gyerekeket is szeretnék persze. Jelenleg azonban a karrier az első számomra.” (férfi 25 éves)

„Három gyereket szeretnék, de abból örökbefogadott is lesz. Ja, meg ez is. Hogy piszkálnak a többiek, mármint a család, a többiek, hogy minek tanulok, miért nem szülök már gyereket, mert már 21 éves vagyok, mások meg már 14 évesen szültek, szülnek. Én meg már vénlány vagyok. De ők meg nem értik meg, hogy valamit szeretnék elérni az életbe, és ahhoz meg tanulni kell, és majd csak később tudok gyereket szülni, amikor már meg tudok nekik mindent adni.” (nő 21 éves)

Érdekes hogy mennyire kiközösítik, vagy megszólják a felsőoktatásban tanuló roma hallgatókat. Utóbbi esetben egy olyan lányról van szó, akinek a családja egyáltalán nem

támogatta a tanulásban, sokkal inkább a hagyományokhoz híven a munkára, a gyermekvállalásra ösztönözték.

Láthattuk, hogy a megkérdezett fiatalok szeretnék gyermeket vállalni, néhány esetben 2-3 gyermeket is. A cigányság demográfiai jellemzőit tekintve is megállapítható, hogy korösszetételében fiatalabb az ország teljes népességénél, termékenységi mutatói is pozitívabbak annál. 1993-ban Magyarországon 116 000 gyermek született összesen, ebből 13 833-an cigány család gyermekeként jöttek a világra.(VALUCH, 2005)

A megkérdezettek leginkább olyan jövőt szánnak a gyermekeiknek, amelyben ők is tanulnak, törekedjenek mindig a legjobbra, éljenek a lehetőségekkel, valamint fontosnak tartják, hogy bevezessék őket a roma kultúrába, megtanítsák velük nyelvüket.

„Mindenképp tanuljanak majd egyetemen tovább, hiszen a tudás kincs. Remélem, nem lesz ezzel gond és majd belátják ők is, hogy ez munkával jár de később kifizetődik.”

Egyéb aspirációk között szerepelt még az autó vásárlása, lehetőség nyaralásra, a szakmán belüli ranglétrán való feljebbjutás, illetve elköltözés egy több lehetőséget kínáló helyre.

„Hát mindenképpen szeretnék egy normális életszínvonalon élni. (...) Nekem nem mániám a nem tudom milyen kocsi. Legyen egy kocsim, ami megy. Meg menjek el nyaralni, de nekem nem mániám, hogy Tenerifére. Én örülök, ha elmegyek a Balatonra, annak is.”

A nyolc interjúból láthatjuk, hogy mindazon szerencsétlen körülmények ellenére, amelyek kisgyermekkoruk óta jelen voltak az alanyok életében, sikerült olyan célokat találniuk melyek lehetőséget adhatnak egy jobb életre. Ezek a fiatalok szerencsésnek érzik magukat. Nem az anyagi, inkább kulturális gyarapodásukban látják kiemelkedésüket a rossz körülményeik közül. Bár tény, hogy előbbi is motiváló erőként hat rájuk, ami természetes, főleg, ha jövőendő családjukra gondolnak.

IRODALOM

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

FORRAY. R. Katalin (2004): Életutak-iskola pályák. Interjúk cigány, roma fiatalokkal. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romológia Tanszék, Pécs

KENDE Anna: „Értelmiségiként leszek *roma* és romaként leszek értelmiségi”. Vizsgálat *roma* egyetemisták életútjáról
http://www.romaweb.hu/doc/konyvtar/egyeb/kendeanna_vizsgalat_romaegyetemistak_eletutjarol.pdf [2011.05.10]

LISKÓ Ilona (2002): A cigány tanulók iskolai eredményei. In: A cigányság társadalomismerete, Iskolakultúra, Pécs

NAGY Mária (2002): Felkészítés és iskolai gyakorlat a cigány tanulók nevelése/oktatása területén In: A cigányság társadalomismerete, Iskolakultúra, Pécs

POLÓNYI István (2002): A cigány népesség demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatási helyzete – s az abból adódó oktatáspolitikai kérdések. In: A cigányság társadalomismerete, Iskolakultúra, Pécs

PUSZTAI Gabriella (2002): A társadalmi tőke szerepe a roma/cigány diplomások iskolai pályájának alakulásában. In.: Roma/cigány értelmiségiek iskolai karrierje, Debreceni Egyetem Bölcsészkar Neveléstudományi Tanszékének Közleményei CII., Debrecen

TAKÁCS Éva (2002): A cigány/roma népesség iskolázottsága, munka- és életlehetőségei somogy megyében. In: A cigányság társadalomismerete, Iskolakultúra, Pécs

TORKOS Katalin (2002): Roma/cigány értelmiségiek iskolai karrierje In.: Roma/cigány értelmiségiek iskolai karrierje, Debreceni Egyetem Bölcsészkar Neveléstudományi Tanszékének Közleményei CII., Debrecen

TÓTH Kinga Dóra (2008): Sikeres cigányok identitása Angliában és Magyarországon. L'Hartmann, Budapest

VALUCH Tibor (2005): Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris Kiadó, Budapest.